

14.03.2019р.

Тернопільський комунальний методичний центр
науково-освітніх інновацій та моніторингу

СУЧАСНИЙ УРОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

*Методист ТКМЦНОІМ
Гапон Л.О., PhD*

Нормативна база

- **Державний стандарт базової та повної середньої освіти** базується на компетентнісному, особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах.
- **Чинна програма з української мови** ґрунтується на засадах компетентнісного, когнітивно-комунікативного, особистісно зорієнтованого й діяльнісного підходів до навчання.

Концептуальні підходи до проектування змісту уроку сучасної української мови

Компетентнісний підхід

- Досягнення результатів, яким ієрархічно підпорядковані ключові та загальнопредметна компетентності

Діяльнісний підхід

- Розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань з різних навчальних предметів, успішна адаптація людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти

Особистісно орієнтований

- Взаємодія і плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності у спілкуванні та партнерстві

Концептуальні підходи до проектування змісту сучасного уроку української мови

Функційно-стилістичний

- Засвоєння виражальних можливостей мовних одиниць, особливостей їх функціонування

Системно-мовний підхід

- Формування мовної компетентності, вивчення й засвоєння системи лінгвістичних засобів для створення власних висловлювань і сприймання та розуміння чужих текстів

Когнітивно-комунікативний

- Свідоме й осмислене конструювання власних висловлювань і сприйняття чужих висловлювань у процесі активної мовленнєвої діяльності на уроці

Змістові компоненти сучасного уроку рідної мови

Практичний

- Практичний компонент передбачає вироблення практичних умінь, навичок та досвіду

Теоретичний

- Теоретичний змістовий компонент спрямований на засвоєння знань

Методичний

- Методичний компонент відбиває теоретико-практичний зміст уроку

Методичний компонент

- Методичний компонент змінний, дібраний учителем відповідно до конкретної теми, трансформований в ефективну систему традиційних й інноваційних методів та прийомів, найновіших засобів навчання, продуктивних форм організації навчально-пізнавальної діяльності з метою забезпечення розвитку всіх складників комунікативної компетентності – мовної, мовленнєвої, соціокультурної, діяльнісної.

КОМПЕТЕНТІСНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ УРОК –

це гнучка цілісна динамічна система взаємопов'язаних компонентів:

- інтегрованих наскрізних змістових ліній, ключових компетентностей
- предметної компетентності, зокрема мовленнєвих компетенцій
- педагогічних ситуацій

В.І.Шуляр

НАКАЗИ МОН УКРАЇНИ № 405, 406, 408 від 20.04.2018 р.	Є.А. ПАСІЧНИК Методика викладання української літератури всередніх навчальних закладах. Київ, 2000.	М.ПЕНТИЛЮК Типологія уроків у контексті сучасної лінгводидактики. Український педагогічний журнал. 2015. № 2. С.65-77.
УРОК ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ	<i>урок засвоєння нових знань і розвиток на їхній основі вмінь і навичок</i>	урок засвоєння знань <i>урок / урок формування мовної і мовленнєвознавчої компетентності</i>
УРОК РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ		урок формування знань, умінь і навичок/ <i>урок удосконалення мовної і мовленнєвої компетентності</i> урок розвитку комунікативних умінь і навичок / <i>урок формування комунікативної компетентності</i>
УРОК ПЕРЕВІРКИ ТА/АБО ОЦІНЮВАННЯ ДОСЯГНЕННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ	<i>урок контролю знань, умінь і навичок</i>	урок контролю знань, умінь і навичок / <i>урок перевірки володіння усіма видами мовленнєвої діяльності</i>
УРОК КОРЕКЦІЇ ОСНОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ	<i>урок повторення, узагальнення і систематизації знань, умінь і навичок</i>	урок повторення, узагальнення і систематизації знань, умінь і навичок / <i>урок формування мовної та мовленнєвої компетентностей</i>
КОМБІНОВАНИЙ УРОК		

Інтегровані наскрізні змістові лінії

- Екологічна безпека та сталий розвиток
- Громадянська відповідальність
- Здоров'я і безпека
- Підприємливість та фінансова грамотність

Ключові компетентності

- 1) спілкування державною мовою
- 2) спілкування іноземними мовами
- 3) математична компетентність
- 4) компетентності в природничих науках і технологіях
- 5) інформаційно-цифрова компетентність
- 6) уміння вчитися впродовж життя
- 7) ініціативність і підприємливість
- 8) соціальна та громадянська компетентності
- 9) обізнаність та самовираження у сфері культури
- 10) екологічна грамотність і здорове життя

Реалізація інтегрованих наскрізних змістових ліній

Способи здійснення інтеграції:

- встановлення міжпредметних зв'язків на уроці
- комбінування предметів
- мультидисциплінарна інтеграція

Інтегрованість змісту уроку передбачає:

- зв'язок змісту уроку з реальним життям
- практичну цінність інформації, підтверджену фактами у змодельованих на уроці ситуаціях
- проблемність змісту висловлювань на уроках, що стимулюють дискусію, зіткнення думок і переконань
- пошук різних джерел інформації для обговорення

Джерела

Презентація «Інтегрований урок»

Схеми бінарного й інтегрованого уроків

Презентація «Реалізація НЗЛ на уроках УМЛ»

Реалізація НЗЛ

Реалізація наскрізних змістових ліній на уроках

української мови в системі особистісно

зорієнтованого навчання

Структура предметної комунікативної компетентності

Структуру предметної комунікативної
компетентності становлять субкомпетентності

мовленнєва

мовна

соціокультурна

діяльнісна (стратегічна)

Комунікативні мовленнєві компетенції

Щоб слухати, учень повинен уміти: сприймати висловлювання (слухові фонетичні вміння); ідентифікувати лінгвістичну форму висловлювання (лінгвістичні вміння); розуміти висловлювання (семантичні вміння); інтерпретувати висловлювання (когнітивні вміння)

Щоб читати, учень повинен уміти: : сприймати письмовий текст (візуальні вміння); розпізнавати написане (орфографічні вміння); ідентифікувати висловлювання (лінгвістичні вміння); розуміти висловлювання (семантичні вміння); інтерпретувати висловлювання (когнітивні вміння)

Щоб розмовляти, учень повинен уміти: планувати й організовувати висловлювання (когнітивні вміння); формулювати висловлювання мовними засобами (лінгвістичні вміння); оформлювати висловлювання артикуляційно (фонетичні вміння)

Щоб писати, учень повинен уміти: організовувати й формулювати висловлювання (когнітивні та лінгвістичні вміння); писати або друкувати текст (мануальні вміння)

**Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти:
вивчення, викладання, оцінювання**

Складові діяльнісного підходу

- *види мовленнєвої діяльності*, що **реалізуються в комунікативній мовленнєвій компетенції** особистості
- *психічні й фізіологічні процеси мовлення*, що відбуваються під час сприймання чи продукування усного і писемного мовлення
- *текст як продукт висловлювання* в тій чи іншій формі
- *сфери спілкування* (освітню, професійну, суспільну та особистісну)
- *стратегії спілкування* (мовленнєву поведінку в різних мовленнєвих ситуаціях)
- *завдання* як певні цілеспрямовані дії, які мовець розв'язує під час спілкування

Компетентісно-діяльнісні форми та методи навчання

- проектні технології
- методи «змішаного навчання»
- інтерактивні методи (групове обговорення навчально-тематичних питань, дискусія, рольова гра, «діалог культур», «займи позицію», «зміни позицію»)
- кооперативне навчання
- дослідно-пошукові методи
- рольові та ділові ігри
- звернення до досвіду учнів
- форми оцінювання: самооцінювання, взаємооцінювання

Метод навчання, коли дитина не отримує знання у готовому вигляді, а добуває їх самостійно в процесі власної навчально-пізнавальної діяльності, називають діяльнісним методом

Види педагогічних ситуацій

- навчальна
- розвивальна
- пізнавальна
- мотиваційна
- успіхова (ситуація успіху)
- виховна

Компетентісно-діяльнісні режими здобуття інформації

- опитування
- анкетування
- оголошення
- брошури
- кореспонденція
- назви на упаковках
- аудіо-візуальне сприймання
(телепрограми/фільми)

Джерела

Читання і письмо для критичного мислення

Як ігри змінюють освіту

Гейміфікація в освіті

Перевернутий клас

Змішане навчання

Інтерактивне навчання

Конструювання змісту уроку

- **Конструктор уроку** передбачає побудову заняття, де основою є інтегровані змістові лінії мовної освіти, які мають узгоджуватися з його темою, змістом, методичними засобами, набором компетенцій учня у відповідності до специфіки предмета.
- **Моделювання уроку** – це створення системи ситуацій навчально-пізнавальної діяльності учня на уроці відповідно до заданих цілей та очікуваних результатів.

Технологічна модель уроку

- реально створена структура у вигляді таблиці, конспекту (або поширеного конспекту), що включає всі компоненти змісту уроку (теоретичний, практичний, методичний), відображає поля взаємопов'язаної діяльності вчителя-словесника й учня, відтворює послідовну співдіяльність і взаємодію всіх учасників навчального процесу, технологію його проведення

І. Кучеренко

Конструктор уроку мови

Наскрізнi інтегровані наскрізнi лінії (вибрати)	Ключові компетентності (вибрати)	Наскрізнi змістові лінії (реалізувати всі)				Етапи уроку
		мовна	мовленнєва	соціокультурна	діяльнісна	
						мотивація навчальної діяльності (створення проблемної ситуації, актуалізація опорних знань)
						повідомлення теми уроку, з'ясування очікуваних результатів
						презентація необхідної інформації
						система вправ і завдань
						оцінювання результатів роботи
						підбиття підсумків роботи
						коригування умінь і навичок
						Завдання на майбутнє

Конструювання змісту уроку

Під час планування уроків інтегрованого характеру вчителю необхідно упорядковувати навчальні цілі в залежності від складності розумових дій над матеріалом. Наприклад, пропонувати завдання, які б не обмежували учнів двома рівнями когнітивних процесів нижчого порядку (знання та розуміння), а поступово виводили б їх на рівні когнітивних процесів вищого порядку (застосування, аналіз, оцінка та творення) за таксономією Блума

Таксономія Блума і види завдань

		Навчальна мета/рівень	Результат, якого досягають учні
ни зь кий р і в е нь		Знання	запам'ятовування і відтворення учнями змісту навчальної інформації, включаючи факти, поняття, терміни й теорії
		Розуміння	здатність учнів сприймати викладене й передавати в іншій формі (своїми словами, іншою мовою, у графіку і т. д.), встановлювати смисл інформації, прогнозувати, виходячи з раніше отриманої інформації
		Застосування	уміння без зовнішньої підказки застосовувати у новій ситуації знання, набуті раніше, використовувати теоретичні знання у життєвій ситуації
ви со кий р і в е нь		Аналіз	уміння учнів розділяти матеріал на окремі складові, порівнювати частини, встановлюючи їхні взаємозв'язки, логіку, класифікуючи, розуміючи модель, структуру їхньої організації
		Синтез	здатність учнів до творчого поєднання частин або елементів у нове ціле з іншими властивостями
		Оцінювання	уміння учнів робити кількісні або якісні оцінки, що ґрунтуються на використанні критеріїв або стандартів, та формулювати ціннісні судження про ідеї, дослідження, рішення, методи тощо

Система завдань, спрямованих на формування мовно-комунікативної особистості школяра

Навчально-пізнавальна діяльність учнів	Операційно-практична діяльність учнів	Мовленнєва текстова діяльність учнів	Комунікативно-ситуативна діяльність учнів
1) складання таблиць на основі тематичної інформації; 2) засвоєння значення слова зі словникової статті; 3) упізнання слова за його значенням; 4) побудова відповіді за схемою, даною вчителем або в підручнику; 5) складання повідомлень (казок) на лінгвістичну тему; 6) рецензування	1) встановлення значень слів, фразеологізмів; 2) складання речень з вивченими мовними засобами; 3) підготовка фонетичної транскрипції слів, речень, текстів; 4) вставляння пропущених слів, орфограм, пунктограм; 5) групування мовних засобів; 6) добір спільнокоренових слів;	1) слухання (читання) й обговорення текстів різних стилів; 2) зіставлення структури тексту з планом, поданим учителем; 3) підготовка усних (письмових) переказів; 4) складання змістово-композиційних, типологічних схем текстів; 5) складання продовження тексту;	1) коментування на основі порівняння двох діалогів; 2) складання діалогів (від уявних і реальних осіб) та висловлювання їх; 3) імітаційне моделювання комунікативних ситуацій; 4) введення в готовий опис комунікативної ситуації цитат, які підтверджують висловлені
відповідей школярів; 7) добір прикладів на мовну тему; 8) проведення спостереження над мовними явищами; 9) проведення порівняння мовних фактів; 10) підготовка й захист проектів	7) поділ слів, речень, текстів на частини; 8) складання структурних схем речень; 9) добір речень до схем; 10) визначення членів речення; 11) поширення тексту вивченими засобами мови (однорідними	6) пошук у тексті частини, яку треба розширити; 7) формулювання теми тексту, основної думки автора; 8) аналіз текстів-зразків; 9) добір фактів (доказів) для твору-роздуму; 10) складання,	учнем-мовцем судження; 5) виділення зайвого з реплік готового діалогу; 6) внесення змін у діалог з використанням перефразування, описових формулювань; 7) введення в

Система завдань, спрямованих на формування мовно-комунікативної особистості школяра

Навчально-пізнавальна діяльність учнів	Операційно-практична діяльність учнів	Мовленнєва текстова діяльність учнів	Комунікативно-ситуативна діяльність учнів
на лінгвістичні теми; 11) підготовка та проведення мультимедійної презентації на мовну тему; 12) складання опорних матеріалів (конспектів, схем, таблиць, піктограм); 13) добір відповідників української мови до іншомовних слів, фразеологізмів; 14) пошук тематичної інформації; 15) укладання міні-словників орфографічних труднощів, діалектів, крилатих висловів та ін.; 16) складання кросвордів на лінгвістичну чи мовленнєву тему;	членами, вставними словами та ін.); 12) знаходження смислових відрізків у реченні, які несуть додаткову інформацію; 13) виконання граматичних перетворень; 14) складання парадигм певного змінюваного слова; 15) утворення мовних одиниць за поданими структурними моделями; 16) замінювання слів, речень синонімічними; 17) описування мовних явищ; 18) визначення в спільнокоренових словах варіантів морфем; 19) знаходження орфограм у словах і застосування правила;	написання, читання, обговорення самотійних, колективних творів різних типів, жанрів, стилів мовлення: а) творів-розповідей, описів, роздумів; б) творів-мініатюр (молитва, перекладення, фреска, вірш, реклама); в) есе за пропонованим прислів'ям, крилатим висловом і т. п.; 11) написання ділових паперів; 12) підготовка й захист творчих проєктів на соціокультурні теми; 13) перебудова поданого тексту, щоб він починався з розв'язки;	діалог антонімів, синонімів і т. п.; 8) написання сценарію фільму; 9) опис комунікативних ситуацій за сюжетними малюнками; 10) підготовка компліментів; 11) написання привітань; 12) участь у рольових іграх; 13) участь у дискусіях; 14) редагування реплік діалогів відповідно до заданої комунікативної ситуації; 15) виконання комунікативного аналізу дискурсу; 16) побудова гіпотези стосовно комунікативного наміру мовця

Система завдань, спрямованих на формування мовно-комунікативної особистості школяра

Навчально-пізнавальна діяльність учнів	Операційно-практична діяльність учнів	Мовленнєва текстова діяльність учнів	Комунікативно-ситуативна діяльність учнів
17) відгадування мовних загадок; 18) виконання ігрових завдань за теоретичними матеріалами з української мови, теорії мовлення; 19) складання питальників, тестів для взаємоперевірки знань з української мови, теорії мовлення; 20) виконання тестів з української мови; 21) підготовка й захист дослідницьких проєктів на лінгвістичні теми.	20) поділ тексту на смислові відрізки, відповідно до яких потрібно ставити розділові знаки; 21) написання різних видів диктантів і обґрунтування вибору орфограм, пунктограм; 22) складання й заповнення таблиць на правописні правила; 23) оцінювання функціональної ролі мовних засобів у тексті; 24) виконання різних видів мовного розбору.	14) виконання редагування текстів; 15) складання плану тексту; 16) написання конспекту тексту; 17) складання тез виступу; 18) оцінювання прочитаних (прослуханих) текстів з погляду змісту і форми; 19) підготовка рецензій на виступ однокласника; 20) написання рефератів; 21) виконання перекладу тексту.	відповідно до заданого контексту (прогнозування перебігу розмови); перевірка гіпотези; 17) пошук можливих варіантів розгортання комунікативної взаємодії відповідно до заданої комунікативної ситуації; 18) розв'язання комунікативної ситуації непорозуміння.

О. А. Кучерук . Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика . Житомир , 2011. С. 272-275.

Когнітивні завдання (Мушировська Н. В.)

Когнітивна вправа	Загальна характеристика	Принцип формулювання завдань
Завдання на зіставлення	Завдання передбачають порівняння, заміщення, накладання, у різних контекстах, зіставлення валентних зв'язків	Порівняйте...Замініть... Використайте замість ... Яке слово має ширшу граматичну сполучуваність
Завдання на виділення	Завдання передбачають вичленування й висування на перший план певної мовної одиниці	Виділіть ...Використайте ... Зробіть акцент... Наголосіть...
Аналітичні завдання	Завдання передбачають поділ за певною ознакою	Згрупуйте за ... Поділіть на групи...
Синтетичні завдання	Завдання, спрямовані на визначення місця в структурі цілого, об'єднання за внутрішніми, зовнішніми зв'язками, структурування за аналогією, за зразком, об'єднання компонентів за змістом, за асоціацією	Об'єднайте...Співвіднесіть... Знайдіть подібні... Згрупуйте за аналогією... Згрупуйте за зразком... Об'єднайте за змістом... Утворіть асоціативні групи
Завдання на класифікацію	Завдання передбачають групування об'єктів за одним чи кількома параметрами, вичленування підкласів, з наступним об'єднанням їх у клас більш високого рангу, від якого легко можна перейти до складових його підкласу	Згрупуйте...Класифікуйте... Об'єднайте за ознакою...

Когнітивні завдання (Мушировська Н. В.)

Узагальнювальні	Завдання на абстрагування, категоризацію передбачають визначення категорій, понять	До якої категорії належать... З яким граматичним поняттям співвідносяться... Яке граматичне явище...
Завдання на встановлення закономірностей або правил	Завдання, як правило, передбачають логічний висновок, пояснення загальних положень через конкретні форми прояву загального	Установіть закономірність... Виведіть закономірність... Сформулюйте правило... Зробіть висновок...
Завдання на конкретизацію	Завдання передбачають доведення з опорою на факти, створення переліку конкретних об'єктів, які входять у якусь множинну	Доведіть, що... використовуючи наведені граматичні конструкції... Продовжте перелік...
Трансформаційні завдання	Завдання передбачають синонімічну заміну форми без істотної зміни значень	Використайте варіантні форми... Замініть варіантними формами ... Перебудуйте ...
Компресійні завдання	Завдання передбачають скорочення	Напишіть стислий виклад... Скоротіть висловлювання ...
Завдання на розширення	Завдання передбачають доповнення новими елементами	Поширте тезу ... Доповніть пояснення ...
Завдання на вибір	Завдання передбачають вибір на підставі імітації, за зразком, за аналогією, на основі репродуктивній або творчій, що здійснюється самостійно чи під керівництвом	Виберіть правильну модель, користуючись поданим зразком. Оберіть правильні граматичні форми...

Риторичні вправи

- **дихальні вправи** (передбачають тренування таких якостей голосу: гучності, сили, темпу, тембру, витривалості тощо);
- **дикційні вправи** (ґрунтується на скоромовках, які виконують допоміжну функцію – відпрацювання інтонаційних вправ); – інтонаційні (передбачають роботу з інтонемами, так званими, інтонаційними знаками, які допомагають розрізняти інтонаційно-сміслові відрізки в мовленні);
- **стилістичні вправи** (передбачають аналіз тексту з точки зору його стильової приналежності; аналізувати стиль в риториках різних авторів з урахуванням мовної особистості автора; виявляти мовні та мовленнєві явища, у яких більш яскраво виражається індивідуальний стиль мовлення; характеризувати й оцінювати індивідуальний стиль мовлення);
- **інформуючі** (передбачають повідомлення яких-небудь відомостей, узагальнення інформації, отриманої із книг, журналів, статей, спостережень, досвіду, а також знайомство з такими жанрами усного інформативного мовлення, як реферативне повідомлення або доповідь);
- **аргументативні** (такі вправи поглиблюють раніше отримані знання про предмет мовлення; учать виявляти елементи аргументації в жанрах повсякденного спілкування)

Т. Ладигенська

Риторичні вправи

- **підготовчі вправи**, які спрямовані на формування вмінь психологічно налаштовувати себе на успішний виступ, визначати тему виступу, формулювати мету, тезу, моделювати аудиторію, добирати й опрацьовувати матеріал;
- **тренувальні вправи**, що сприяють тренуванню дихання, голосу, дикції, інтонації, пам'яті; відпрацюванню жестів і міміки; формуванню навичок виголошувати промови частинами і повністю;
- **творчі вправи**, які спрямовані на формування умінь і навичок композиційно, логічно і стилістично правильно будувати текст виступу, використовувати елементи зацікавлення аудиторії; оригінально оформлювати логічну схему тощо;
- **аналітичні вправи**, що розвивають аналітичне мислення, формують уміння й навички риторичного аналізу тексту, його частин, аналізу конкретної ситуації.

Н.Голуб

Джерела

15 способів здійснити формувальне
оцінювання на уроці

Рефлексія в навчальному процесі: що це, для
чого, коли і як?

Технологія створення тестів

Оцінювання на уроках української мови та
літератури